

УДК 378.14:37.037:378.013.77

Анна ЧЕПЕЛЮК,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри спортивних дисциплін та методики їх викладання Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Україна, Дрогобич) anna.chepelyuk@mail.ru

ПОЕТАПНА ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У даній статті виділено та обґрунтовано педагогічну умову, визначено чинники забезпечення наступності та інтеграції знань, вмінь та навичок у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. Виділено напрями діяльності у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

Ключові слова: вчитель, фізична культура, педагогічна умова, підготовка, компетентність, студент.

Літ. 11.

Анна CHEPELYUK,

Ph.D. in Education, lecturer of Sports Disciplines and their Teaching Methods Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Ukraine, Drohobych) anna.chepelyuk@mail.ru

PSYCHO-PEDAGOGICAL TRAINING PHASED ORGANIZATION OF FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS AS A CONDITION FOR THE PROFESSIONAL COMPETENCE FORMATION

The pedagogical conditions are reasoned in this article, it is defined factors to ensure continuity and integration of knowledge and skills in the professional competence formation of future physical culture teachers. Activities in the higher establishment educational process are highlighted.

Key words: teacher, physical culture, pedagogical condition, preparation, competence, student.

Ref. 11.

Анна ЧЕПЕЛЮК,

кандидат педагогических наук, преподаватель кафедры спортивных дисциплин и методики их преподавания Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко (Украина, Дрогобыч) anna.chepelyuk@mail.ru

ПОЕТАПНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ИХ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В данной статье выделено и обосновано педагогическое условие, определены факторы обеспечения постепенности и интеграции знаний, умений и навыков в формировании профессиональной компетентности будущего учителя физической культуры. Выделены направления деятельности в учебно-воспитательном процессе высшего учебного заведения.

© Чепелюк А. Поетапна організація психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як умова формування їх професійної компетентності

Постановка проблеми. Процеси формування високого рівня професійної компетентності фахівців набувають подальшої актуальності в період інтенсивного суспільно-економічного розвитку України. Важливе місце у формуванні майбутнього вчителя та його професійних здібностей посідає психолого-педагогічна підготовка, яка повинна сприяти оволодінню і досягненню необхідного рівня дієздатності та готовності до професійної діяльності.

Соціально-економічна ситуація в нашій країні привела до того, що перед вищою школою поставлено нові цілі і завдання. Основним напрямом діяльності вищої школи стає задоволення потреб студентів у знаннях, які б дозволяли адаптуватися у сучасному швидкоплинному світі. А це, насамперед, вимагає належного кадрового забезпечення, впровадження науково обгрунтованої підготовки майбутніх учителів в умовах вищого навчального закладу.

Основним завданням вищих навчальних закладів, в основному, є здійснення освітньої діяльності певного напрямку, яка забезпечує підготовку вчителів відповідних рівнів і відповідає стандартам вищої освіти [8].

Аналіз досліджень. Чимало науковців-дослідників В. Беспутчик [1], С. Вітвицька [3], О. Ємець [4], П. Єфіменко [5], Л. Іванова [6], А. Радченко [10] піднімають питання змін педагогічної теорії у практичній роботі під час навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. На думку авторів, удосконалення існуючих і розробка нових педагогічних методик, які спрямовані на формування професійної компетентності.

Поряд з тим, науковці Ю. Коваленко [7], Л. Туріщева [11] у своїх працях зазначають, що майбутній учитель фізичної культури, повинен володіти рефлексивними вміннями, бути здатним визначати й оцінювати рівень сформованості особистої психолого-педагогічної компетентності, вивчати й контролювати емоційний стан усіх суб'єктів взаємодії, оцінювати результативність форм, методів і новітніх технологій, що використовуються у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу.

У навчально-виховному процесі сучасної школи фізична культура набуває різноманітних форм і напрямів, які можуть бути ефективними лише тоді, якщо на заняттях будуть враховуватись: інтерес, можливість та потреба в заняттях обраним видом вправ, фізичні навантаження, які базуватимуться на диференційованому наборі засобів системи дозованих фізичних вправ та систематичних занять, зумовлених рівнем здоров'я та розвитку дітей [2].

Реалізація обраної педагогічної умови вимагає: програмування стадій професійного становлення майбутнього вчителя фізичної культури в єдиній системі освіти; управління перехідними процесами між етапами професійного розвитку майбутнього вчителя фізичної культури; цілісність навчально-виховного процесу на факультетах фізичного виховання та його результатів.

Метою даної статті є виділити та обгрунтувати педагогічну умову, яка сприятиме підвищенню ефективності формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

Виклад основного матеріалу. Дана умова реалізується в поетапній організації психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури з використанням типології до розподілу студентів у навчальних групах за особливостями студентів, які вплинуть на характер педагогічної взаємодії в майбутній професійній діяльності.

Значну роль у її реалізації відіграє мотиваційний компонент. У межах психологічної типології підхід припускає розуміння особистості як цілісного утворення, що не

зводиться до комбінації окремих рис. Узагальнення здійснюють на основі групування досліджуваних. При розподілі ми враховували праці Л. Малаканової та Н. Пивовар [9]. Використовуючи праці цих дослідників, застосовуючи метод анкетування, студентів розподілили на 4 типологічні групи:

- перша група – студенти з високою здатністю до засвоєння знань та якістю самоорганізації;
- друга група – студенти з високим рівнем навченості, але формально ставляться до занять;
- третя група – студенти з невисоким рівнем навченості;
- четверта група – студенти, які відчувають труднощі у засвоєнні знань, у них відсутній інтерес до навчання.

Перший тип розподілу за сукупними особливостями студентів: рівень інтелектуального розвитку; загальні розумові здібності, спеціальні здібності; психологічні особливості; професійна спрямованість особистості; розвиток мови та культури мовлення; співвідношення здатності до навчання та успішності.

Другий тип розподілу за інтегральними особливостями студентів: тип нервової системи студента; вияви особливості реактивності організму в процесі навчальної діяльності (на практичних заняттях, заліках, іспитах); загальні характеристики характеру (слабкий чи сильний, цілісний чи суперечливий), аналіз окремих його рис: інтелектуальних (спостережливість, розсудливість, гнучкість розуму); емоційних (впевненість, життєрадісність, бадьорість); волевих (цілеспрямованість, ініціативність, стриманість, рішучість); моральних (почуття обов'язку, чесність та правдивість).

Третій тип розподілу за комплексними особливостями студентів: мотиви навчальної діяльності (отримання знань, отримання професії, отримання диплому); рівень академічної успішності (із фундаментальних та фахових дисциплін); ставлення до різних предметів; ставлення студента до своїх навчальних можливостей (недооцінює, оцінює адекватно, переоцінює); труднощі у навчанні, їх причини; предмети, вивчення яких дається легко і важко; старанність і наполегливість у навчанні; організація самостійної роботи (планування, виконання запланованого, регулярність і систематичність підготовки до занять). Одночасно ми враховували типи темпераменту за тестами. Із 143 студентів з переважанням холеричного типу темпераменту виявлено 36,36%, сангвінічного – 44,05%, меланхолічного – 12,60%, а флегматичного – 6,99%.

Такий аналіз дозволив перерозподіляти фізичне навантаження, при тестуванні враховувалась побудова запитань (для холериків – з великою кількістю слів, для флегматиків ті ж питання були виражені з мінімальною кількістю слів). Наші дослідження показали, що такий підхід урівнює в часі подання відповідей.

Перша група студентів характеризується чітко вираженим позитивним ставленням до своєї майбутньої професійної діяльності, а саме вчителя фізичної культури. У студентів основним у виборі майбутньої професійної діяльності є інтерес до занять фізичними вправами, захоплення роботою з дітьми. Ці студенти поінформовані про різні напрямки роботи вчителя фізичної культури, вони мають певні уявлення про відмінності діяльності вчителя фізичної культури та тренера, ставлення їх до майбутньої професійної діяльності достатньо аргументоване.

Другу групу студентів, охарактеризуємо так: у них більш позитивне ставлення до виду спорту, яким бажать займатись, ніж до майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури. У цієї групи студентів мотивом до навчання у вищому навчальному закладі у більшій мірі виступає прагнення підвищити свою спортивну майстерність, а не практична діяльність майбутнього вчителя фізичної культури.

Чепелюк А. Поетапна організація психолого-педагогічної підготовки...

Третя група студентів, у котрих не сформоване чітке уявлення про значення, зміст майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури. У навчально-виховному процесі у вищому навчальному закладі студентів цікавить лише життя у студентському середовищі, іноді має місце нереалізація себе в будь-якому іншому виді діяльності.

Кожна з описаних вище груп студентів вимагає відповідної психолого-педагогічної підготовки, щоб прагнути до глибошого та різностороннього вивчення своєї майбутньої професійної діяльності вчителя фізичної культури, розвитку мотивів професійного самовдосконалення.

У розширенні структури навчально-виховного процесу за допомогою підходів до міжособистісних стосунків між студентами та викладачами важливого значення надаємо сформованості мотиваційного компоненту психолого-педагогічної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури з урахуванням їх діяльності, що охоплює комплекс зусиль, з розвитком інтересу до власної особистості та навколишнього світу, підвищення самооцінки та творчої активності.

Для покращення мотивації ми пропонуємо проводити лекції-представлення, на яких студенти можуть захищати розроблені проекти, наприклад: «Найкращий викладач з обраного виду спорту».

Важливими є врахування таких чинників: ступінь згуртованості та узгодженості дій студентів під час занять та у позанавчальний час; чи сформувався в академгрупі колектив? чи вона складається з окремих мікрогруп?; який настрій переважає у групі?; чи хвилюють групу невдачі та успіхи окремих студентів?; чи прислухаються студенти до думки своїх товаришів у групі?; критика і самокритика в групі; як сприймають студенти групи критичні зауваження?; наскільки притаманні студентам академічної групи почуття захищеності особистості, взаємної відповідальності, доброзичливості, дисциплінованості, поваги, такту, чуйності; наявність традицій у колективі групи; як вирішуються питання взаємодопомоги?; загальна характеристика атмосфери групи (сприятлива, нейтральна, несприятлива). При формуванні міжособистісних взаємин у студентів важливим є згуртованість колективу. Її зміст складають спрямованість на утримання індивіда в групі, емоційного тяжіння до неї, міжособистісної привабливості, престиж студентського колективу та задоволеність членства в ньому.

Передумовами згуртованості є злагодженість і сумісність членів групи. Злагодженість засновується на погодженості дій у процесі спільної діяльності. Ми пропонуємо застосовувати сюжетно-рольові ігри на заняттях зі спортивних ігор, фронтальне навчання під час занять з гімнастики, колове тренування під час занять з легкої атлетики. Студенти тривалий час спілкуються і працюють в одній і тій же групі. Вони впливають на групу, але і група впливає на розвиток кожного студента, а також побудову міжособистісних взаємин.

Для позанавчальної діяльності студентів, у процесі якої куратори, викладачі мають можливість працювати з кожним студентом, інформувати про переваги морально-культурної поведінки конкурентоздатного майбутнього вчителя фізичної культури, згуртовувати студентський колектив, допомагати вирішувати міжособистісні конфлікти у студентській групі, ми пропонуємо проводити спортивне свято «У здоровому тілі – здоровий дух!», змагання «Вище, швидше, сильніше».

Конкуренція за право лідерства – одна з причин міжособистісних конфліктів студентів у групі. Лідер має найбільший вплив на групу. Він втілює норми та ідеали групи, має певну владу над іншими, а також виступає ініціатором дій, віддає накази, приймає рішення, вирішує суперечки між студентами. Для попередження виникнення міжособистісних конфліктів у студентській групі ми пропонуємо проводити психологічні тренінги.

У навчально-виховному процесі у вищому навчальному закладі із допомогою визначеної педагогічної умови нами застосовувались такі чинники забезпечення наступності та інтеграції знань, вмінь та навичок у формуванні психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури: сюжетно-рольові ігри на заняттях зі спортивних ігор, фронтальне навчання під час занять з гімнастики, колове тренування під час занять з легкої атлетики.

Також виділимо чинники у формуванні психологічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури: групова навчальна діяльність (робота у малих групах, робота в парах); метод аутогенного тренування; створення «ситуацій успіху»; психологічні компоненти (увага, пам'ять, мислення, сприймання, уява) в оцінюванні набутих вмінь учнів під час засвоєння навчального матеріалу; давати психологічну характеристику учня (його темпераменту, здібностей), володіти найпростішими способами психічної саморегуляції; надавати психологічну допомогу учням; здійснювати психологічний вплив на учнів, які перебувають у кризовому стані та конфліктних ситуаціях.

Названі чинники сприяли ефективному формуванню знань та вмінь студентів, необхідних для проведення занять з фізичного виховання в освітніх закладах. У процесі проведеного дослідження було окреслено шляхи формування потреби до занять фізичними вправами, а саме: прививання любові до фізичних вправ у сім'ї, формування звички до занять фізичними вправами у дитячому садку, потребу до занять фізичною культурою під час навчання в загальноосвітніх навчально-виховних закладах, заняття в позашкільних виховних закладах (дитячих спортивно-оздоровчих секціях, дитячих спортивних клубах), навчання у професійних та вищих навчальних закладах, участь у продуктивній виробничій діяльності.

Поряд із цим, здійснення навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі повинно враховувати: *по-перше*, інтереси студентів; *по-друге*, застосування необхідних варіацій у викладанні програмного навчального матеріалу. Спостерігаючи за навчально-виховним процесом на практичних заняттях з фізичного виховання, визначено, що інтерес до занять утворюють три основні антиципаторні функції свідомості: опису, гіпотетична і настановча, які здійснюють взаємовплив на студента.

Важливо розвивати ці здібності у студентів під час занять спортивними іграми, оскільки всі техніко-тактичні дії гравці виконують в обмежені, як правило, малі проміжки часу, саме тому необхідне передбачення дій партнерів та суперників. Для ефективної реалізації даної умови формування психолого-педагогічної компетентності студентів у навчально-виховному процесі у вищому навчальному закладі виділено такі напрями діяльності, а саме: забезпечення суб'єктної позиції майбутнього вчителя фізичної культури; створення різноманітних ситуацій вибору для особистісного самовизначення. Описана нами педагогічна умова є важливою у навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах для формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Висновки. Використання у навчально-виховному процесі запропонованої та описаної педагогічної умови сприятиме підвищенню ефективності формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх учителів фізичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспутчик В. Проблемы и перспективы подготовки физкультурных кадров в вузах / В. Беспутчик // Олімпійський спорт і спорт для всіх : мат. IX між нар. наук. конгресу. – К., 2005. – С. 885.
2. Ведмеденко Б. До проблеми прогнозування у сфері виховання в молоді інтересу до занять фізичною культурою / Б. Ведмеденко // Освіта і управління. – 2004. – Т. 7. – Ч. 3-4. – С. 61–66.

Чепелюк А. Поетапна організація психолого-педагогічної підготовки...

3. Вітвицька С. Основи педагогіки вищої школи: підруч. [за модульно-рейтинг сист. навч. для студ. магістр.] / С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 401 с.
4. Ємець О. Ситуаційні технології в підготовці вчителя фізичної культури / О. Ємець // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : у 3 т. / [уклад. А. Цьось, С. Козіброцький]. – Луцьк : Вежа, 2008. – Т. 1. – С. 170–173.
5. Єфіменко П. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / П. Єфіменко. – Харків, 2002. – 19 с.
6. Іванова Л. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. Іванова. – К., 2007. – 22 с.
7. Коваленко Ю. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 – теорія і методика проф. освіти / Ю. Коваленко. – Запоріжжя, 2008. – 21 с.
8. Кошолоп А. Концептуальні засади подальшого розвитку фізичної культури і спорту в Україні / А. Кошолоп // Наука в олімпійському спорті. – 1998. – № 1. – С. 5–12.
9. Малаканова Л. Значення рейтингового контролю знань студентів в удосконаленні професійного становлення майбутнього вчителя / Л. Малаканова, Н. Пивовар // Єдність педагогіки і психології у цілісному навчально-виховному процесі. – Полтава, 1995. – С. 46–58.
10. Радченко А. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя / А. Радченко // Управління школою. – 2005. – № 35-36. – С. 24–58.
11. Турішчева Л. До питань про особливості особистості і педагогічної діяльності вчителя фізичної культури / Л. Турішчева // Теорія і методика фізичного виховання. – 2004. – № 3. – С. 4–6.

REFERENCES

1. Besputchik V. Problemy i perspektivy podgotovki fizkul'turnyh kadrov v vuzah / V. Besputchik // Olimpijs'kij sport i sport dlja vsih : mat. IX mizh nar. nauk. kongresu. – K., 2005. – S. 885.
2. Vedmedenko B. Do problemi prognozuvannja u sferi vihovannja v molodi interesu do zanjat' fizichnoju kul'turoju / B. Vedmedenko // Osvita i upravlinnja. – 2004. – T. 7. – Ch. 3-4. – S. 61–66.
3. Vitvic'ka S. Osnovi pedagogiki vishhoi shkoli: pidruch. [za modul'no-rejting. sist. navch. dlja stud. magistr.] / S. Vitvic'ka. – K. : Centr navchal'noi literaturi, 2006. – 401 s.
4. Emec' O. Situacijni tehnologii v pidgotovci vchitelja fizichnoi kul'turi / O. Emec' // Fizichne vihovannja, sport i kul'tura zdorov'ja u suchasnomu suspil'stvi : zb. nauk. pr. Volin. nac. un-tu im. Lesi Ukrainki : u 3 t. / [uklad. A. C'os', S. Kozibroc'kij]. – Luc'k : Vezha, 2008. – T. 1. – S. 170–173.
5. Efimenko P. Pedagogichni umovi zabezpechennja riznorivnevoi profesijnoi pidgotovki majbutnih fahivciv fizichnoi kul'turi : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 – teorija ta metodika profesijnoi osviti / P. Efimenko. – Harkiv, 2002. – 19 s.
6. Ivanova L. Pidgotovka majbutnih uchiteliv fizichnoi kul'turi do fizkul'turno-ozdorovchoi roboti z uchnjami zagal'noosvitnih navchal'nih zakladiv : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / L. Ivanova. – K., 2007. – 22 s.
7. Kovalenko Ju. Profesijna pidgotovka majbutnih fahivciv fizichnogo vihovannja ditej doshkil'nogo viku u vishhij navchal'nih zakladah : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk : spec. 13.00.04 – teorija i metodika prof. osviti / Ju. Kovalenko. – Zaporizhzhja, 2008. – 21 s.
8. Kosholap A. Konceptual'ni zasadi podal'shogo rozvitku fizichnoi kul'turi i sportu v Ukraini / A. Kosholap // Nauka v olimpijskom sporte. – 1998. – № 1. – S. 5–12.
9. Malakanova L. Znachennja rejtingovogo kontrolju znan' studentiv v udoskonalenni profesijnogo stanovlennja majbutn'ogo vchitelja / L. Malakanova, N. Pivovar // Ednist' pedagogiki i psihologii u cilisnomu navchal'no-vihovnomu procesi. – Poltava, 1995. – S. 46–58.
10. Radchenko A. Monitoring profesijnoi pedagogichnoi kompetentnosti vchitelja / A. Radchenko // Upravlinnja shkolozu. – 2005. – № 35-36. – S. 24–58.
11. Turishheva L. Do pitan' pro osoblivosti osobistosti i pedagogichnoi dijal'nosti vchitelja fizichnoi kul'turi / L. Turishheva // Teorija i metodika fizichnogo vihovannja. – 2004. – № 3. – S. 4–6.

Статтю подано до редакції 19.02.2015 р.